

R. T. 1931

BISERICA GRECEASCĂ DE AZI.

Cunoaştem pe Greci sub multe aspecte, după lunga serie de epoci, în cari acest popor şi-a desvoltat şi manifestat sub influinţa împrejurărilor mereu schimbate o latură sau alta a fiinţei sale etnice. La baza tuturor acestor aspecte întâlnim fireşte câteva trăsături, cari disting spiritul grec de spiritul altor popoare şi-l menţin în linia unei dezvoltări organice.

Cunoaştem pe Grecii timpurilor antice, îndrăgostiţi de armonie şi de claritate, de armonie în arta plastică, în literatură şi în viaţa sufletească; de claritate în ordinea cugetării şi-a expresiei. O armonie care nu exclude sublimul, însă îi proporţionează dimensiunile şi elementele singulare astfel, încât îi ia orice posibilitate de-a tulbura echilibrul sufletesc al spectatorului cu senzaţii de spaimă, de mister, de neobişnuit.

Ceeace este la alte popoare şi în natură chiar, aproape ireconciliabil, armonia şi majestatea, claritatea şi adâncimea, şi-a găsit la Grecii antici sinteza mai mult sau mai puţin perfectă.

Cunoaştem pe Grecii timpurilor bizantine. Creştinismul şi sângele oriental varsă în fluviul sufletului grec curente considerabile de misticism, cari-i tulbură apele limpezi şi egale. Elementele psihice amalgamate în sinteza antică se descătuşează violent şi pretind fiecare viaţa pe cont propriu. Armonia vieţii sufleteşti este destrămată de ideea cre-

¹ Conferinţă ținută la despărțământul „Astrei”, Sibiu.

ştină a antitezelor din natura omenească şi de lupta unora împotriva altora.

Se conţine ce-i drept şi la capătul acestei lupte o linişte, dar ea este mult deosebită de cea antică; armonia creştină nu se mai realizează sub egida esteticului şi-a bucuriilor vieţii terestre, ci sub stăpânirea spiritului şi a năzuinţelor lui spre transcendent; de aceea armonia creştină cere complectă subjugare a instinctelor trupeşti şi se realizează greu şi de puţini numai — şi prin luptă necurmată. Aspectul comun al vieţii sufleteşti este tocmai de aceea: lupta. Ascetismul care a înflorit în timpurile bizantine mai mult decât ori când, este mărturia vie a acestei lupte.

Armonia realizărilor artistice, produs al spiritului ce nu se vrea tulburat în gustarea liniştii a lumii acesteia, de semnalele înăbuşite ale realităţilor acestui *cosmos*, face loc disproporţiei şi exagerării capabile prin neobişnuitul lor să trezească sufletul la senzaţia misterului, la spaima de el sau la dorinţa nebună după el.

Mulţumirea cu această lume şi-a sfârşit veletul. Ea este zdruncinată de senzaţia misterului care ne înconjoară de pretutindeni. Sufletul nu se mai odihneşte mulcom în contemplarea liniilor simetrice ale Partenonului, ci e aruncat prin toate adâncurile experienţelor tănuite, strivit de imensitatea sau de strămoşia spaţiului din bisericile bizantine, de întunecul lor sumbru, de culorile cu reflexe bizare produse de jocul razelor luminii, de fresca sau mozaicul acelor biserici. Liniile ascetice ale sfinţilor bizantini indică alte idealuri, sunt un continuu mento pentru cel care-şi leagă prea mult preocupările de viaţa aceasta.

Frumuseţea stilului clasic face loc exagerării într-o direcţie sau alta şi se ajunge când la prolixitate şi prefiosism dezagrabil, când la asprime informă barbară. Se înţelege că se ivesc uneori şi virtuozii ai expresiei clare şi totuşi bogate; şi aceasta cu cât

sunt mai aproape de antihitate: la un Hrisostom și la alți părinți ai veacului al IV-lea.

Dar aceasta se petrece excepțional. În viața socială, alătura și în fața luxului exorbitant și a despotismului cercurilor înalte cari inconjoară pe autocratul, din vârful tronului strălucitor se ridică protestatară în umilința și simplitatea ei asceza și intransigența monahismului studit și atonic, ca un alt profetism eroic.

Un val de viață fierbinte și tumultuoasă, încinsă de preocuparea dominantă a religiosului, a misterului divin, tinzând dureros spre armonia din urmă în lumea spiritului — așa se prezintă *epoca bizantină*.

Cunoaștem pe Grecii timpurilor grele de sub jugul turcesc, timpuri asemănătoare celor deplânse de profetul Ieremia după robia poporului ebreu. Lipsind condițiile materiale și libertatea indispensabilă manifestărilor superioare ale spiritului, asistăm la o însemnată scădere a puterii de creație și în genere la o domolire aproape de stingere a viațăii ce a fost viața poporului grec în epoca bizantină. Religia nu mai este atât o biciuire a patimilor cu obiecte terestre și-o îmboldire spre culmile spiritualității [aspectul luptei acestor antiteze devine tot mai șters], cât o mângăiere a obiditului popor, o licărire de speranță și o încurajare în mijlocul suferințelor sub cari e aproape gata să sucumbe.

Religia ajunge o putere de apărare națională, legăturile sufletești ale poporului grec primesc caracterul legăturilor de totdeauna ale poporului românesc față de creștinism.

Poate că aceste timpuri de comunitate a popoarelor ortodoxe în aceeași suferință, au imprimat mai mult ortodoxiei pecetea așa de unitară și caracteristică. Poate că aceste timpuri au asimilat creștinismul în mod perfect ființii etnice a acestor popoare, făcând-o din putere externă una internă, în loc de biciu extern un germen intern ce se desvolcă în mod firesc.

În Biserică se refugiază tot patrimoniul nemul și toată lupta pentru apărarea națională. Toate elitele intelectuale se preoțesc, toate manifestările culturale sunt religioase. Aceste timpuri produc minunatul folclor, o concretizare a uniunii sufletești între național și religios. Eroii cântecelor populare, lupta cu păgânismul străin apărându-și neamul creștin, desrobirea sf. Sofii este idealul național al celor mai multe legende. O temă comună în ele este că Turcii au cucerit sf. Sofie locmai în momentele când se săvârșea în ea sf. Liturghie. Preotul din altar s'a făcut nevăzut, tot așa și împăratul Constantin XI. Fiul împăratului, Constantin XII, se va ivi odată să mântuiască din mâna păgânilor sfta biserică și-atunci în mijlocul ei se va arăta ca din pământ împăratul și preotul liturghisitor și se va continua Liturghia de unde s'a întrepris, ca și când răstimpul întreruperii n'ar fi fost real, ci numai o scurtă străfulgerare de vis.

Mult a contribuit la unificarea religiosului și naționalului și faptul că patriarhul din Constantinopol ajunge sub Turci și autoritatea de drept în chestiunile civile pentru conaționali săi. Această uniune într'o persoană a celor două puteri, religioasă și civilă, crează conștiința că ele și *trebuiesc* împreunate totdeauna, când împrejurările permit, de împărat, iar când acesta lipsește de șeful religios. Numai fiind seamă și de această stare de spirit se poate explica acceptarea relativ liniștită a organizației Bisericii ca instituție de stat, în regatul grec de după 1821.

În sfârșit, cunoaștem pe Grecii timpurilor noastre, oameni de o permanentă tensiune în activitate. Rar ai putea găsi grec indolent când e vorba de interesele sale vitale și nici nu cred să fi auzit undeva această caracterizare. Cu spiritul veșnic la pândă, gata să-și apere interesele și să și le promoveze cu orice risc, îndemânat la vorbă, iute în mișcări, ager la minte, își lasă impresia unui popor exercitat în arta dobândirii bunurilor vieții, pe o cale ușoară,

indirectă. Găsește el vreme, nu-i vorbă, printre ocupații și chiar și în timpul lor să-și soarbă cafeaua, dar spiritul lui nu se odihnește nici în aceste momente, ci plănuește sau conversează. Adunați în faimosul cafenion — o dughiană strămtă, joasă, înecată în norii fumului de țigară, — câte 3—4 la o masă cu capetele unul într'altul, argumentează pasionat, deodată în contradictoriu, avantajele dinastiei sau ale regimului republican, îndreptățirea dinamismului, politica externă a lui Venizelos ș. a. Nu arareori dacă ducându-te la frizer îi vei spune că studiezi teologia, te va întreba în plin exercițiu al funcțiunii sale, despre existența lui Dumnezeu, despre purcederea Duhului Sfânt sau despre alte chestiuni teologice în cari se dovedește vimitor de umblat și de agil.

Grecul face negustorie și discută metafizică, speculează în ambele forme cu egală plăcere și abilitate. În toate timpurile acest popor a arătat o pasiune pentru explicația logică a problemelor existenței. O pasiune într'un grad pe care noi sau alte popoare de aci ni-l putem închipui, pentru că ne dăm seama de măgăniile instrumentului mintal pentru soluționarea acestor fel de probleme și deci de zădărnicia acestei pasiuni. Celelalte popoare apelează și la altă puteri spirituale pentru percepția misterelor vieții și alinarea dorului după adevărul transcendent aparențelor. Grecul acordă încrederea nelimitată rațiunii și argumentării clare, stringente. Putem vorbi la el de-o mistică a logicii. Toată învățătura creștină despre Dumnezeu a fost turnată de el în tiparul, precis delimitat, al cătorva noțiuni formate prin abstracțiune. El nu se mulțumește și nu se poate împăca, cu neprecisele și tumultuoase simțiri subconștiente, vagi și nesigure, despre divinitate.

Creștinismul în formă ortodoxă ocupă și azi ca întotdeauna un loc central în viața poporului grec. Sentimentul național cuprinde în sine pe cel al atașării la Biserica ortodoxă și cine atacă ortodoxia

este considerat ca un dușman elenismului. Comunismul care contează pe numeroși adepți în proletariatul intelectual [în studențime] — mai bogat ca oriunde și în muncitorii din porturi — este o apariție trecătoare datorită mizeriei materiale aruncate peste populație de cheituielile îndelungatelor războaie, de dezastrul din Asia Mică și de povara întreținerii a 2 milioane de refugiați din Turcia. În orice caz el nu înseamnă un pericol pentru ortodoxia grecească. Rând pe rând adepții neinteresați dintre intelectuali încep să-l părăsească sub presiunea valului de spiritualitate europeană, care ajunge, deși totdeauna mai anevoie, și în Grecia. Credincioși îi rămân doar agitatorii plățiți sau purtați de cine știe ce uri neostoite.

Câteva cazuri de prozelitism catolic, petrecute în ultima vreme, prin activitatea școlilor străine, printre tineretele odrasle a provocat o reacțiune atât din partea opiniei publice cât și din a statului, care a interzis copiilor autohtoni frecventarea acestor școli și preoților uniți costumului preoților ortodocși spre a nu amăgi pe credincioșii ortodocși.

O problemă interesantă, dar o problemă pentru sine și desigur foarte grea, ar fi aceea de-a preciza până în amănunte, cari sunt elementele sufletești cari țin pe Grec așa de strâns legat de ortodoxie, cari sunt punțile de legătură dintre ei și ea și așa dar cum se reflectă ea în sufletul lui, care este culoarea ortodoxiei grecești? Departe de mine gândul și pretenția de-a epuiza această problemă. Vreau numai să insinuez măcar vag unele laturi ale ei, să aduc o neînsemnată contribuție sau măcar o stimulare pentru rezolvarea ei. Spre aceasta va folosi, afară de unele considerații anterioare, o cercetare în treacăt a unora din manifestările religioase ale poporului grec. Empiric, legăturile acestea se înfățișează la fiecare individ ca o participare spontană la cultul dumnezeesc, pe care îl urmărește dela început până la sfârșit angajat cu întreaga ființă în acțiunea dramatică înrădăcinată în sufletul lui încă din copilărie. Și preotul, dar ceace-i pentru noi mai

interesant, și credincioșii *sunt conștienți* — în baza unei temeinice inițieri în sensul cultului și în cursul credinței, — de realitatea acțiunii indicată de cântările și mișcările liturgice, sunt convinși că în acele momente în prezența lor Hristos împlinește în cer și în Biserică misiunea sa întreită, se roagă la Tatăl pentru noi prin gura preotului, pregătește jertfiera proprie în ordinea în care s'a realizat în istorie, se jertfește în altar și rămâne ca jertfă permanentă pentru mântuirea fiecărui om. Poporul asistă și prin reprezentanții săi, psalți, dă expresie întregii game de sentimente provocate de-o asemenea priveliște, înlocuind ca în cazul tragediilor antice. Adesea Hristos apare în ușile cerești învățându-i, îndemnându-i, cerându-le mărturisiri de atașare, asigurându-i de realitatea și de importanța jertfei sale. O dramă reală între Dumnezeu și om ce se desvoaltă treptat, își ajunge punctul culminant în sacrificarea eroului pentru idealurile sale și-un final de preamărire a faptei sale roditoare. O preînchipuire a întregului proces cosmic dintre Dumnezeu și om, concretizat în învățătura dogmatică creștină. Glasul preotului ia accente dureroase, tragice sau sărbătorești, strălucitoare de bucurie, sau îndemnătoare, după cum e la un punct sau altul al acțiunii liturgice. Credinciosul retrăește de fiecare dată, ca pe o realitate nouă, surprinzătoare, mai minunată decât se poate spune, cursul întregii Liturghii. Cântările, cefurile, mișcările persoanelor liturghisitoare încetează să fie forme sau simple simboale cari ne pot face sau nu să meditam, după dispoziția subiectivă. Ele devin și pentru participanți aceea, ce sunt de fapt: expresia imediată a unei realități mistice. Răceala ce emană din convingerea că ceace se petrece este o formă goală de mii de ori repetată, dispore, și în locul ei intră viața antrenată treptat până la belșugul supra-abondent al extazului. Versetele de cântare sau de lectură sfântă sunt rostite anticipat în șoaptă caldă de fiecare credincios. Refrenul *δὲξα σοι κίριε*, mărire ție Doamne, adie des, la sfârșitul fiecărei

enunțări solemne, ca un suspin printre căpetelele cufundate în meditație.

Rar întâlnești grec care să nu-ți știe cânta, puțin pe nas, cu o căldură familiară, toate cântările învățate în copilărie la strana psalților. Cântarea bisericească, formează cea mai mare parte din patrimoniul muzical al individului; un patrimoniu care nu se deosebește în melodie de celelalte cântece naționale decât cum se deosebesc doinele noastre între oiață. Mărturia sfântului Ioan Gură-de-Aur despre creștinii contemporani cari arau cântând imne bisericești este adevărată ca o realitate și în zilele noastre, la poporul grec.

În catedrala din Atena se predică de două ori pe zi, odată după sfânta Liturghie și a doua oară după prânz, în fața unui public revărsat dela iconostas până la treptele din fața bisericii. Predica însă, continuând o veche tradiție și întâlnind la ascultători un aparat apercceptiv dezvoltat, nu abuzează de moralismul suspendat și de locurile pioase comune, ci se ancorează adânc în ființa învățăturii dogmatice, în multiplele ei sensuri, epuizând de fiecare dată proaspete comentarii pe marginea vieții, comentarii cari sunt prin ele înșile cel mai puternic îndemn la revizuirea conștiinței și la formularea idealurilor de conduită bine plăcută lui Dumnezeu. A nu uita pe Dumnezeu și sufletul omenesc nici un moment, a analiza emoționant și temeinic legătura dintre acești doi factori, este prima și cea mai de căpetenie temă a predicii. Vesnic surprinzătoare și substanțială, cu belșug de înțelepciune din Sf. Părinți, ea trezește în om senzații noi, proiectează lumină în colțurile cele mai uitate ale sufletului, întâlnește probleme nuanțat puse de individ și-l provoacă să-și pună altele. Nu gesturi studiate, nu emoții artificiale, nu poză, ci o înflăcărare firească treptată, o contaminare a întregului exterior de ideile și sentimentele interne.

Predicarea cuvântului dumnezeesc nu se face de preoții bisericilor, ci există pentru aceasta o

instituție anume: cea a predicatorilor misionari. Tara este împărțită în mai multe despărțăminte și fiecare este încredințată unui astfel de predicator misionar. Chiar și laicii pot primi această slujbă. S'a întâmplat adesea că în decursul Liturghiei un amator s'a ridicat și-a început să predice, ceea ce s'a oprit ulterior foarte strict. Nu arareori întâlnești la răscruci și pe piețe predicatori improvizai cari opresc trecătorii cu propoveduirea lor. Atunci te gândești la Apostolul Pavel care predica acum două milenii pe piețele Atenei pentru prima dată pe Hristos cel răstignit.

O problemă parțială din cea a legăturilor sufletești ale grecului cu ortodoxia ar fi aceea a raportării sale față de persoanele divine și sfinte. O raportare greu de definit, însă care va fi înțeleasă gândindu-ne la cea a poporului nostru față de aceleași persoane. Nu este în ea nici sentimentalismul duios al Rușilor, nici dragostea materializată, aproape de erotism și de multe ori așa de artificială și de dulceagă, a pietății catolice, nici tendința de anihilare a propriei conștiințe în contact cu divinitatea depersonalizată și sumbră a misticei germane, ci o notă de familiaritate firească, neafectată și nepremeditată, purificată în acelaș timp de orice reminiscențe materiale și pământești. Cea mai favorită dintre persoanele sfinte este Panaghia, Născătoarea de Dumnezeu, scutul vieții și tovarășa nedespărțită a creștinului.

Biserica privită ca întreg este într'o dependență aproape sclavică de Guvern. Până la izbucnirea războiului pentru independență [1821] fiecare eparhie din Grecia de azi era în directă ascultare de patriarhatul din Constantinopol. Revoluționarii au interzis dependența de organizații bisericesti din extern, și mai ales de patriarhat, care se afla pe teritoriul Turcilor cu cari erau în războiu.

La 1833, regentul regelui minor Oto Maurez dădu Bisericii grecești o organizație pe baza principilor protestante și în unele după modelul Sf. Sinod rusesc. Intru aceasta fu ajutat de o fire pa-

sionată, îndârjită în ideile sale protestantizante cu privire la chestiunile externe ale Bisericii, de teologul Farmakides. Biserica fu transformată într'o instituție de stat în rând cu oricare alta, fără nici o autonomie, sugrumată în toate de guvernul regesc. Regele este declarat șef al Bisericii, summus episcopus, căci iată ce se spune în art. I al legii pentru organizația Sinodului: „Biserica ortodoxă orientală a regatului Eladei nu cunoaște în cele spirituale alt cap decât pe întemeietorul credinței creștine, pe Domnul și Mântuitorul nostru Isus Hristos. Ce privește latura administrativă are de conducător pe regele Eladei“. Declararea regelui de conducător al Bisericii înseamnă că i s'au acordat atribuțiile unui episcop și nu numai ale unui episcop, ci ale sinodului episcopesc, pentru că numai acesta este, după cunoașterea Bisericii, ortodoxe conducătorul Bisericii. Aceasta nu s'a mai întâmplat nicăiri la ortodocși. Nici în Rusia Tarul nu era confundat cu episcopul.

Pentruca Biserica să poată fi purtată după placul guvernului se recurse la o altă lovitură anticanoinică, la întemeierea unui sinod permanent, luându-se de astădată ca model sf. Sinod rusesc. Intenția este vizibilă. Dacă Sinodul este permanent, evident că nu pot face parte din el toți episcopii, pentru că eparhiile trebuiesc administrate. Desigur anticanonicitatea s'ar fi putut evita, dacă membrii sinodului permanent s'ar fi ales de toți episcopii, ca să fie astfel reprezentanții de fapt ai întregului episcopat. Dar guvernului îi trebuiau unelte și voia să scape de figurile nesimpatice. Legea dispuse ca membrii Sinodului permanent să fie numiți în fiecare an de guvern. Anticanonicitatea constă în faptul că episcopii, conducătorii exclusivi ai eparhiilor lor „pentru că ei vor avea să rezolve în solidar chestiunile lor“ și îndreptățiți să rezolve în solidar chestiunile cari privesc toată Biserica, sunt reduși la simple organe executive ale hotărârilor unui sinod unde n'au dreptul să-și spună cuvântul și care nu este reprezentantul lor. Sinodul se numește „Sf. Sinod al

regatului grec", ca oricare alt minister al regatului și nu Sf. Sinod al Bisericii din regatul grec. Atribuțiunile sinodului sunt restrânse la minimum; el nu poate aduce hotărâri decât cu consimțământul procuratorului ministerial, indispensabil la orice ședință și discuție sinodală.

Unele din dispozițiile acestei legi de organizație au fost abrogate cu timpul în urma reacțiunii crescânde în fruntea căreia stătea antipodul lui Far-makides, Iconomos, un bărbat de o uimitoare erudiție teologică și talent oratoric, atașat cu strictețe și în chestiunile canonice, nenumai în cele dogmatice, Tradiției ortodoxe. Rând pe rând s'a revenit la legăturile oficiale cu patriarhul Constantinopolei la eliminarea expresei „regele este șeful Bisericii”, la recunoașterea măcar teoretică a canoanelor bisericești, ba în 1923 chiar la o lege complexă de organizare canonică a Bisericii. Toți cei 32 de ierarhi greci cu eparhii, constituiesc Sf. Sinod, autoritatea centrală în toate chestiunile pentru Biserica din Grecia, alături de care Sinodul permanent rămâne un organ executiv al lui.

Atribuțiunile și raportul acestui Sinod față de guvern sunt aproape identice cu cele ale Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe române.

Episcopii cari toți au primit în 1922 numele de mitropoliți se aleg de Sinod prin vot secret din tabloul candidaților fixat de Sinod și înaintat guvernului pentru a elimina persoanele neagreate. Alegerea lor se confirmă prin decret. Mitropoliții primesc salariile din fondul bisericesc central format în mare parte din mănăstirile secularizate în secolul trecut. Pe lângă mitropoliții titulari mai sunt și episcopii-vicari al căror număr depinde de necesități.

În fiecare eparhie există un tribunal bisericesc eparhial care judecă persoanele clericale. E format din episcop și 4 clerici numiți de episcop, deoarece ceilalți membrii au numai vot consultativ.

Mai sunt apoi ca instanțe superioare de judecată: *tribunalele superioare bisericești* la reședința a 5 mitropoliți mai importante, formate din mitropoliții circumscripțiilor respective, și *înalta judecătorie bisericească* din Atena formată din 12 mitropoliți. Sf. Sinod e judecătoria de cassatie. În administrația eparhială episcopul este ajutat de câțiva clerici. Nu există colaborarea dela noi între mireni și clerici.

Parohii au pregătirea dela Facultate sau dela seminar; cei mai bătrâni, de mulțori au numai școala primară.

Ei sunt aleși de parohii, alegerea fiind confirmată de episcop. Salarizarea până în 1923 de tot negulată se face de-atunci din fondul general bisericesc. Din nenorocire legea aceasta care păstrează neștirbit principiul fundamental canonic al regimului episcopal al Bisericii a fost abrogată de dictatura lui Pangalos în 1926 și a fost restituit iarăși sinodul permanent compus din 8 mitropoliți cu mitropolitul Atenei ca președinte.

În Iulie 1928 printr'o lege trecută prin cameră au fost afiliate Bisericii autocefale grecești și eparhiile din Creta și cele din teritoriile câștigate în războaiele din 1913 și cel mondial, lăsate multă vreme sub patriarhatul ecumenic spre a nu reduce autoritatea aceluia la un cerc prea restrâns. În urma dorinței generale după o organizație canonică, autonomă, s'a ajuns în ultima vreme la un proiect de lege de organizare foarte apropiat cu cel din 1924. În Iunie anul trecut mitropolitul Atenei, Hrisostom Papadopoulos, a convocat pe toți ierarhii eparhiali ai Greciei — 56 la număr — ca să discute această lege și să-i dea ultima formă. E acum chestiunea de zi, ca acest proiect să treacă prin cameră. După cuvintele mitropolitului Atenei către adunarea generală a episcopilor, această nouă lege de organizare păstrează unele legături cu statul datorită condițiilor materiale defavorabile din Biserica, dar în genere urmărește autonomia Bisericii în cadrul acestor legături.

Cea mai înaltă instituție de cultură teologică este Facultatea de Teologie din Atena care implineste 100 ani dela înființare. Studiile ce se predau sunt cam aceleași ca și la Facultățile noastre. De remarcat numai că pentru studiul Dogmaticii există două catedre, iar studiul biblic e tratat, ca în toată teologia greacă mai nouă, cu oarecare indiferență. O literatură exegetică sau isagogică aproape nu există, în schimb au o apreciazabilă literatură dogmatică, mult superioară chiar și celei rusești, cunoscută la noi.

Acest fapt se explică pe de-o parte din spiritul speculativ al Grecului, iar pe de alta stă în acord cu spiritul Bisericii ortodoxe, după care Sf. Scriptură nu trebuie explicată de individ direct, ceea ce este protestantism, ci prin învățătura Bisericii, prin dogme, cari cuprind în ele, dezvoltată și formulată infailibil, și învățătura Sf. Scripturi.

Explicarea Sf. Scripturi nu este altceva, după Biserica ortodoxă, decât o cetire a ei prin prisma dogmelor. O cetire care este necesară doar pentru învierea noțiunilor abstracte din Dogmatică prin revocarea cuvintelor concrete, a imaginilor poetice, a expresiunilor străbătute de duh viu, cari au fost turnate în definiții precise și abstracte de Biserică. Înșă acest lucru îl poate face fără pericol Biserica și cei exercitați în învățătura bisericească. Altfel se poate ajunge la înțelegerea personală, greșită a Sf. Scripturi. Explicarea Sf. Scripturi în lumina învățării bisericești, cum se face în Facultățile ortodoxe, ajută la înțelegerea mai bună a acelei învățături prin faptul că vedem din cari idei concrete s'au dezvoltat cutari noțiuni abstracte, în ce legătură de idei s'au expus anumite învățături și din ce stări de spirit integrale au provenit. Pentru popor Sf. Scriptură are numai un rol moralizator, nu doctrinal.

În conformitate cu aceasta Biserica greacă nu îmbie poporul prea mult cu Sf. Scriptură, ci cu catechismul. Aceasta a și format, pe lângă tendința

puristă, unul din principalele motive pentru cari Biserica greacă s'a opus totdeauna traducerii Sf. Scripturi în limba neogreacă. Dogmatistul Andruzos argumentează astfel: „Biserica nu este principal împotriva traducerii Sf. Scripturi în limba neogreacă. Dar practic această traducere n'are nici o importanță. Pericopele cari cuprind povestiri și acțiuni istorice pot fi înțelese de popor și în textul original din cauza marelui apropiere a limbii poporului de cea a evangheliilor. Pericopele dogmatice nu pot însă fi înțelese nici traduse din cauza caracterului greu de înțeles al acelor pericope“.

E drept însă, că aproape totdeauna astfel de traduceri s'au făcut fie de misionarii protestanți cu scopuri proselitiste, fie — cum e cazul mai ales astăzi — de adepții diferitelor concepții ateiste spre a scădea, prin vulgarizare, autoritatea dumnezeiască a Sf. Scripturi.

Mare atențiune se dă la Facultatea de Teologie Istoriei bisericești pe care o reduc aproape la cea a Bisericii grecești, celelalte Biserici orientale necontând aproape nimic — după ei — pentru gloria din trecut a Bisericii. Arheologia creștină are o catedră aparte și se ocupă aproape exclusiv cu monumentele nescrise ale trecutului bisericesc grec. De altfel și toată universitatea este astfel organizată, că afară de civilizația greacă, clasică, bizantină și modernă după aspectul ei filologic, arheologic și istoric, nu se mai predă decât doar științele filozofice într'o mai mică măsură, iar filologia și civilizațiile străine deloc.

Viața monahală formează și azi în Grecia — cu toate loviturile primite prin secularizările și persecuțiile din secolul trecut — unul dintre factorii cei mai importanți pentru menținerea trează a conștiinței religioase și morale și pentru păstrarea purității cultului și a canoanelor bisericești. Există 180 de mănăstiri cu 2000 monahi, socotite la un loc și cele 10 mănăstiri de maici. În muntele Atos, mândria

Bisericii ortodoxe și paza neclintită a ei, se exercită în post și rugăciune, în abținerea desăvârșită și în meditație pioasă, peste 8000 de monahi. Monahismul în Grecia constituie un memento permanent la Dumnezeu și o normă ideală pentru nașterea morală ale credincioșilor. Din el se recrutează ierarhia și el o reține, prin autoritatea morală de care se bucură în ochii credincioșilor, dela acte publice și private incompatibile cu idealurile spirituale ale Bisericii. Aceeași influență o exercită și asupra întregului cler. Există permanent o măsura vie, după care sunt judecate toate manifestările clericilor.

Monahii aceștia nu se disting și nu influențează atât prin știința, cât prin sfințenia și energia lor morală, care este unicul organ al cunoașterii directe a lui Dumnezeu și a ființii lucrurilor și în același timp instrumentul prin care se manifestă Duhul sfânt în facerea de minuni. Nu mai de mult decât astăvară monahul Ghimnasie vindeca în chip minunat cu aplicarea de scurtă durată a diferitelor bucurii, tot felul de boli incurabile. Vapoarele și trenurile curgeau neîntrerupt înghesuite de orbi, paralitici și alte feluri de bolnavi cari-și pierduseră orice nădejde de vindecare, spre locul unde petrecea monahul. Toată lumea vorbea numai de aceasta. Ziarele apăreau zilnic informând și discutând în primele coloane noile vindecări și discutând în Unele îl apărau, altele îl batjocoreau. Mișcarea luase proporțiile unei adevărate tulburări sociale, până ce guvernul îl închise într-un loc necunoscut.

Deși monahul vindeca cu plante, cari au de fapt putere vindecătoare, elementul misterios rămâne totuși în faptul de-a cunoaște exact planta potrivită unei boli, și aceasta pentru boli intratabile încă — și în al doilea rând în înțeleptă verigă cu care lucra planta, știut fiind că puterea celor mai multe din ele lucrează încet.

În privința cultului e de remarcat atitudinea

rece și uneori chiar dușmănoasă împotriva corului mixt. Sinodul l-a interzis în diferite rânduri, însă totdeauna după scurt timp a reușit să se strecoare în vre-o biserică. Explicabil deci, pentru muzica bisericască n'a luat desvoltarea celei rusești sau chiar a celei românești, perzistându-se în cântarea unisonă, bizantină.

În Atena și în alte părți s'au clădit o mulțime de lăcașuri sfinte, toate în stilul neobizantin. Caracteristic pentru Grecia e că în aceste biserici se pot ține două Liturghii la zi.

Mult se lucrează pentru ridicarea nivelului moral și religios al poporului, pentru ajutorarea săracilor și a năpăstuiților. Arhiepiscopia din Atena a întemeiat în 1924 un „fond general al săracilor“ cu filiale parohiale. Odată pe an se face o colecție generală în fiecare casă din Arhiepiscopie. Până în 1928 adunase peste 2½ mil. drahme. Arhiepiscopia mai are 4 orfelinate în diferite orașe cari sunt organizate ca școli populare cu secții pentru diferite meserii. În arhiepiscopia Atenei funcționează încă vre-o 25 de societăți cu misiuni filantropice-religioase, între care se distinge „Uniunea creștinilor ortodocși“, care unește grijile filantropice cu cea a predicării cuvântului dumnezeesc. În bisericele Atenei și Pireului funcționează peste 12 școli catehetice pentru învățătura religioasă a poporului. Unele din aceste organizații publică ziare de edificare religioasă, dintre cari „Zoe“ [Viață], un fel de „Lumina Satelor“, ajunge la un tiraj de peste 40.000 numere și a creat un curent puternic, numit al „Zoiștilor“. Chiar și în Facultatea de teologie se distinge între studenți grupa Zoiștilor, a celor cari luptă pentru învierea învățaturii teologice prin realizarea serioasă a virtuților creștine, prin trăirea ei ca o experiență sufletească, prin participarea activă la cultul bisericesc și prin evanghelizarea poporului.

Întrebarea ce se naște pentru toți este, în ce direcție se orientează religiozitatea ortodoxă a ace-

stui popor de 8 mil de suflete, care a fost fermentul de viață al Bisericii ortodoxe de până acum? La ce contribuții pentru ortodoxie ne putem aștepta dela el pentru viitor? Se va reîntoarce la una dintre ipostasurile sale trecute, la cea antică, la cea bizantină, sau ni se va prezenta în viitor sub un aspect nou, cuprins în manifestările descrise? La cea antică nu, cu toate că există la intelectualii greci o puternică tendință de reînviere a valorilor spirituale din antichitate. Nostalgia după cer nu va mai permite nici odată sufletului grec legături permanente cu pământul. Timpurile robiei turcești sunt cu desăvârșire trecute. Misiunea națională a Bisericii, fără a fi părăsită, trece pe al doilea plan; în locul ei se ivește — avem toate semnele — misiunea ei spirituală. Nu trezirea și susținerea sentimentului național va fi de aci înainte chemarea ei de frunte, ci îndreptarea privirilor spre idealurile religioase, trandendentale, preocuparea de partea netrecătoare, nesupusă timpului și spațiului, a sufletului. S-ar părea că aceasta însemnează o revenire la spiritualitatea religioasă bizantină cu eroii ei religioși, cu tensiunea ei neobosită după Dumnezeu. Într'adevăr ea este cea mai apropiată de aspirațiile ortodoxiei de azi. Dar epoca ce urmează își va avea originalitățile ei.

Spiritualitatea ei va fi mai pură decât cea bizantină, lupta cătră armonia din urmă în suflet nu va mai prezenta patosul exagerat bizantin, puterea politică pierde tot mai mult posibilitatea imixtiunilor în preocupările spirituale ale Bisericii, progresele în cunoașterea sufletului omenesc găsesc alte metode de a câștiga lupta cu patimele terestre, ascetismul extern cedează terenul cuvântului — sugestiune. Iubirea de aproapei trece la realizări practice în instituțiile creștine corporaționiste. Înțelegerea învățăturii bisericicești, a cultului și a obiceiurilor sale se aprofundează pe măsură ce merge, sufletul omenesc este cucerit în mai mare măsură de idealurile religioase. Acestea se datoresc și împlinirilor timpului, sub cari stă și Biserica noastră.

Datoria noastră a tuturora este să luăm cât mai des contactul viu cu stările celorlalte biserici ortodoxe, cari peste contingentele naționale sunt una în a păși mână în mână cu noi spre țința fixată de întemeietorul ei Isus Hristos: împărăția cerului.

Dr. D. STĂNILOAE.

